

І. ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ У ХХІ СТОЛІТТІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТАХ

**Марина ГРИНЬОВА,
Поліна САВЧЕНКО**

ОЗДОРОВЧА КУЛЬТУРА СТАРШОКЛАСНИКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сучасна особистість перебуває під впливом багатьох негативних факторів, які погіршують стан її здоров'я як психічного, так і фізичного (неякісне харчування, забруднення природного середовища, соціально-економічні проблеми, шкідливі звички тощо), що призводить до виникнення різних захворювань.

Вихідні концептуальні положення щодо формування культури оздоровлення учнів та відповідне застосування здоров'язбережувальних технологій регламентовані в Законах України «Про освіту» (2017), «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки», Указі Президента України «Про національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року». У цих документах наголошено на необхідності підвищення якості застосування здоров'язбережувальних технологій у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО), враховуючи нові концептуальні засади, зростання з огляду на потреби, інтереси, бажання, здібності старшокласників.

Окремим фізіотерапевтичним методам як здоров'язбережувальним технологіям присвячені праці Д. Підкопай, Є. Гарячий, О. Архіпова, М. Носко, В. Краснова, Л. Гозлова, П. Єфіменка (теоретичні, методичні аспекти масажу); Н. Жарської, П. Губенка (кінезотерапія у відновленні та збереженні здоров'я); Є. Мачерета, І. Байка, Дж. Курчана, Е. Рімма, Л. Гаваа, В. Поканевича, А. Демецького, С. Гуляра, І. Самосюк (лікувально-профілактичні властивості рефлексотерапії, лазеротерапії, магнітотерапії); О. Каменєва (герудотерапія); Н. Вагіної, І. Тархнішвілі, В. Уранова (кліматотерапія).

Систематизація наукових джерел засвідчила, що формування культури оздоровлення у старшокласників, застосування відповідних здоров'язбережувальних технологій у діяльності школи не була предметом окремого наукового дослідження. Тому узагальнення результатів наявних наукових досліджень, вивчення досвіду практичної діяльності ЗЗСО в аспекті формування культури оздоровлення у старшокласників, застосування здоров'язбережувальних технологій у діяльності ЗЗСО уможливили виявлення низки нерозв'язаних суперечностей:

- між зростанням потреб соціального замовлення на здорову людину і недостатньою організацією оздоровчої діяльності школи;
- між зростанням вимог до якості особистісної культури учнів і реальним станом їхньої готовності до формування оздоровчої культури у старшокласників;
- між динамічним процесом створення технологій культури оздоровлення та відсутністю цілеспрямованого процесу застосування здоров'язбережувальних технологій.

Культура – це комплекс якостей особистості, які позначають рівень вихованості й освіченості людини, рівень оволодіння нею тією чи іншою сферою знань та діяльності. Особистісна культура – комплекс якостей особистості, що забезпечує можливість людини бачити, чути, сприймати оточуючі цінності предметного світу, засвоювати їх, розвиваючи себе, тобто, створювати або коригувати власні здібності, схильності, рівні і

якості, до яких традиційно відносять таланти, геніальність, бездарність, лінощі, волю, рівень прагнення до мети тощо. Особистісна культура старшокласника – це відкрита саморегулююча цілісна система особистісних якостей, яка забезпечує продуктивність самореалізації, завдяки активному використанню внутрішніх ресурсів та можливостей, що визначаються умовами зовнішнього середовища.

Культура оздоровлення – це сукупність моральних і психофізіологічних норм, вимог, правил поведінки, яких необхідно дотримуватися старшокласникам для підвищення ефективності життєдіяльності, охоплює загальні принципи організації спільної роботи сім'ї, школи, громадськості, а також щодо окремих заходів оздоровлення учнів включає все коло проблем оздоровлення у взаємодії батьків, учителів, медичного фахівця та учня і відноситься до дослідження соціальних, екологічних, медичних, релігійних, соціально-правових проблем, що стосуються людини. Це частина загальної культури, яка розглядає питання моральності і просвітницької діяльності батьків, учителя, медичних працівників, взаємини педагога з учнями, з родичами, колегами, їхньої поведінки в родині, колективі, суспільстві. Культура оздоровлення формується на основі характерних обов'язків і функцій закладу загальної середньої освіти або характерних ситуацій, у яких опиняються старшокласники в сфері впливу цих функцій [2].

Культура оздоровлення – складне інтегральне явище, що характеризує особистість підлітка, ступінь оволодіння ним досвідом оздоровлення організму, накопиченим у суспільстві та реалізацію його в своїй повсякденній навчальній та позанавчальній діяльності. Аналіз цього поняття показує його складність за змістом, що включає внутрішню і зовнішню складові у вигляді особистого досвіду оздоровлення організму й індивідуального стилю життєдіяльності. Центром культури оздоровлення виступає власне особистість з її індивідуальністю та неповторністю, яка формує відповідну структуру навчальної діяльності. Концепція оздоровлення старшокласників – це культурний комплекс, що відображає її статус у контексті теорії моралі. Відповідно до цієї концепції культура оздоровлення є новим етапом у розвитку загальної теорії гармонійного розвитку особистості, котрий регулює поведінку та взаємини суспільства в цілому [5].

Проект технології формування культури оздоровлення старшокласників включає в себе сукупність форм і методів організації, змісту, засобів і напрямів оздоровчої роботи педагогів і способів підвищення їх професійної компетентності в цій сфері. У якості базових компонентів у неї включені:

– блок організації та управління розвитком оздоровчої діяльності освітньої установи;

– блок адаптації школярів до фізичних навантажень в системі занять;

– блок мотиваційної підтримки оздоровчої діяльності.

Реалізація технології культури оздоровлення школярів будувалася за допомогою:

– активної участі школярів у реалізації оздоровчих проєктів;

– оволодіння прийомами раціональної організації навчально-виховного процесу вчителями;

– використання засобів фізичної культури в оздоровленні школярів (фізкультпауз, ігор і спортивних розваг на великій перерві, гімнастики до початку занять, чергування психоемоційних навантажень з відпочинком).

Для досягнення оздоровчого ефекту і фізичного вдосконалення використовують різноманітні види фізкультурно-оздоровчих занять. Серед основних видів фізкультурно-оздоровчих занять виділяють наступні: рекреаційно-оздоровчі, профілактично-оздоровчі, кондиційне тренування.

Встановлено, що реалізація технології культури оздоровлення школярів у навчально-виховному процесі школи стає можливою, якщо:

а) умовою повноцінної її реалізації виступає свідомо цілеспрямована діяльність педагогів;

б) ця діяльність соціально детермінована, тобто відповідає інтересам самих учнів, а через них – інтересам суспільства.

Особистісно орієнтований підхід до проектування фізкультурно-оздоровчого процесу передбачає розробку алгоритму діяльності педагогічного колективу загальноосвітньої школи, що забезпечує зростання цінності фізичної культури та здоров'я учнів, на основі вільного вибору ними індивідуальних оздоровчих маршрутів. В умовах загальноосвітньої школи він може бути реалізований у процесі діалогічної взаємодії педагога та учня, яке спрямоване на узгодження цілей спільної фізкультурно-оздоровчої діяльності, засобів їх досягнення та критеріїв оцінки, які пов'язані з освоєнням освітнього середовища та знаходять своє вираження в уміннях вирішення суб'єктом особистісних проблем, пов'язаних з фізичним розвитком і здоров'ям [5].

Оздоровчі технології – степ-аеробіка, імунна аеробіка, зв'робіка – сприяють покращенню показників кардіо-респіраторної системи, формування правильної постави, зміцненню м'язів, нормалізації функціонування нервової системи без використання додаткового устаткування, а що найважливіше – без медикаментозного втручання [4].

Ознаками тренування здоров'я є: заняття мають забезпечити профілактику серцево-судинних захворювань; спрямованість тренувального процесу на підвищення рівня фізичного стану; домінуюче значення посильних вправ, що не потребують високої рухової підготовленості та спеціального інвентарю; виключення із занять травмонебезпечних та занадто напружених вправ; заняття мають надавати задоволення; створення у того, хто займається, спеціальних фізкультурних знань, що необхідні для самостійних занять фізичними вправами.

Модель формування здорової особистості має правильність організації процесу спілкування, тому зараз є популярною технологія нейролінгвістичного програмування: нейро – стосується мислення або чуттєвого сприйняття, процеси, що протікають у нервовій системі і які відіграють важливу роль у формуванні людської поведінки, а також нейрологічні процеси у сфері сприйняття – зір, слух, дотикові відчуття, смак, нюх; лінгвістичний – мовні моделі, що відіграють важливу роль у досягненні між людьми взаєморозуміння; програмування – спосіб за допомогою якого ми організуємо мислення, включаючи почуття і переконання, щоб у кінці досягнути визначених цілей – за прикладом використання комп'ютера для вирішення певних конкретних завдань за допомогою відповідного програмного забезпечення. Однією із основних умов ефективності спілкування – це встановлення психологічного контакту. Нейролінгвістичне програмування саме цим і займається, розробляє способи встановлення і підтримки контакту з людьми [1].

Соціально-психологічні здоров'язбережувальні технології – це система випробуваних соціально-психологічних методів, форм і процесів цілеспрямованого впливу на особистість школяра та його найближче оточення з метою збереження здоров'я. Здоров'язберігаючі педагогічні технології – це система заходів, що включає взаємозв'язок і взаємодію усіх факторів освітнього середовища, спрямованих на збереження здоров'я дитини на усіх етапах її навчання та розвитку.

Соціально-психологічні здоров'язбережувальні технології спряють реалізації таких завдань: змінюють особисті якості, блокують нагромадження негативних емоцій; допомагають ефективно використовувати внутрішні ресурси; мотивувати особистість на досягнення довгострокових цілей; допомагають проектувати погляд у майбутнє.

Розрізняють такі види соціально-психологічних здоров'язбережувальних технологій відповідно до основних соціально-психологічних завдань: комунікативні; технології формування згуртованості; технології управління групою поведінкою; технології формування і підтримки позитивного морально-психологічного клімату;

технології захисту свідомості від негативних впливів соціуму; технології формування психологічної готовності до проходження реабілітаційного процесу [3].

На основі проведеного аналізу наукових джерел, можемо простежити тенденцію у розумінні соціально-психологічних та педагогічних технологій як здоров'язбережувальних технологій, що є основою моделі здорової особистості.

Організований на базі закладів загальної середньої освіти I–III ступенів № 2 та № 24 м. Полтава педагогічний експеримент з реалізації технології культури оздоровлення старшокласників складався з трьох етапів. На першому етапі передбачалося визначення вихідного стану організації культури оздоровчої діяльності закладу загальної середньої освіти. На другому етапі відбувалося освоєння прийомів оздоровчої діяльності колективом шкільних педагогів та розроблялися перспективні напрями вдосконалення власної оздоровчої діяльності старшокласників. На третьому етапі забезпечувався моніторинг – відстеження результатів цієї діяльності.

За отриманими результатами була розроблена і впроваджена технологія коригуючих заходів, спрямованих на поліпшення процесуальних і змістовних характеристик оздоровчої діяльності протягом навчального року.

При організації навчальної діяльності вчителям пропонувалося скорегувати проведення уроків змістовно-методичними підходами, спрямованими на здоров'язберігаючі технології. Особливу значущість отримали такі предмети, як «Фізична культура», «Основи безпеки життєдіяльності», «Біологія».

Головна вимога до формування культури оздоровлення старшокласників – це виконання режиму дня школяра, тому що його зміст ураховує фізіологічні потреби зростаючого організму, а прив'язка цього змісту до осі часу відповідає біологічним і соціальним ритмам життєдіяльності людини.

Невпинно формується інтелектуальне, творче, соціокультурне середовище, що сприяє учням у пізнанні своїх власних психофізіологічних можливостей, здібностей і, відповідно до потреб соціуму, будувати свою поведінку. Усе це лягло в основу структурування програми культури оздоровлення діяльності школи.

У ході дослідження встановлено, що ефективність оздоровчої діяльності школи забезпечується при дотриманні наступних педагогічних умов:

- 1) зміна вихідних принципів організації та управління навчально-виховним процесом;
- 2) безперервне підвищення професійної компетентності педагогічного колективу в оволодінні методами і технологіями оздоровчої діяльності;
- 3) розвиток пізнавальних потреб і мотивацій учнів на оволодіння знаннями основ фізичної культури здорового способу життя;
- 4) формування ціннісних орієнтацій на заняття оздоровчими фізичними вправами;
- 5) оптимізація занять фізичними вправами, що забезпечує адаптацію до фізичних навантажень і оздоровчий ефект;
- 6) перехід від суб'єкт-об'єктних відносин між учителем та учнем у навчально-виховному процесі до суб'єкт-суб'єктних.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Біля витоків сутності особистості. *Шлях освіти*. 1999. № 2. С. 10–14.
2. Ващенко О., Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі. *Здоров'я та фізична культура*. 2006. № 8. С. 1–6.
3. Ващенко О., Свириденко С. Здоров'язберігаючі технології в загальноосвітніх навчальних закладах. *Директор школи*. 2010. № 20. С. 12–20.

4. Гостіщев В. М., Сватъев А. В., Богдановська Н. В. Оздоровчі види фізичної культури : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів. Запоріжжя : Запорізький НУ, 2010. 180 с.

5. Єфімова В. М. Здоров'язбережувальні технології у контексті педагогічних досліджень. *Проблеми фізичного виховання і спорту*. 2010. № 1. С. 57–60.

6. Кремень В. Г. Інтелектуальна еліта в контексті людиноцентризму. *Еліта, обдарованість, людиноцентризм*: матеріали міжнар. наук. конф. (м. Київ, 26 лютого 2010 р.). Київ : НАПН України, 2010. 159 с.

Володимир БУТЕНКО

РОЛЬ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПІДГОТОВЦІ ПРАВООХОРОНЦІВ ДО ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ З НЕПОВНОЛІТНИМИ

Заклади вищої освіти в Україні покликані вирішувати складні завдання підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних глибоко сприймати, усвідомлювати та забезпечувати необхідні умови економічного, соціального, культурного та гуманітарного розвитку суспільства. Серед актуальних і найбільш гострих є завдання вищої школи, що пов'язані з підготовкою майбутніх фахівців до організації освітньо-виховної роботи серед молоді. Адже питання формування особистості, яка б відповідає сучасним правовим вимогам і належним чином організовувала свою життєдіяльність, сьогодні заслуговують на особливу увагу і вимагають ефективного вирішення.

Характеризуючи сучасні виклики в умовах демократичного розвитку українського суспільства, В. Кремень наголошує, що «головним чинником подальшої демократизації суспільства є розвиток особистості, її самодостатності, здатності своєю сутністю обумовлювати характер і зростаючий рівень демократії. Справжню демократичність суспільства визначає ступінь самовдосконаленості громадян, їхня здатність до самостійної й усвідомленої дії. З погляду вченого, навчально-виховний процес в освітніх закладах, як і соціальне середовище в суспільстві в цілому, мають бути максимально зорієнтовані на формування розвинутої, самодостатньої особистості, а проблем тут поки що багато» [3, с. 16–17].

Можна цілком погодитися з думкою С. Кивенко, який акцентує увагу на тому, що «в Україні створено передумови для оновлення змісту і технологій виховання, котрі розуміються як процес залучення особистості до створеної людством системи цінностей, сприяння становленню її сутнісних сил та творчої активності. Водночас соціальний фон виховання молоді залишається недостатньо сприятливим, що обумовлено як негативними тенденціями розвитку цивілізації загалом, так і станом українського соціуму. Прискорення трансформації суспільства, кардинальні зміни в поглядах на життєві ідеали, зміна пріоритетів способу життя призвели до виникнення в підростаючого покоління відчуття нестабільності, невизначеності життєвих перспектив, що останнім часом все більше призводить до проявів підліткової девіації» [2, с. 27].

Сучасна практика засвідчує, що для успішної боротьби з правопорушеннями і злочинами необхідна робота по корекції відхилень у поведінці неповнолітніх, глибокий аналіз причин і обставин, які обумовлюють та спричиняють протиправні дії. Наукові розвідки Г. Пономаренко переконують, що суттєвим резервом у вирішенні зазначеної проблеми залишається організація профілактичної роботи, яка б спиралася на сучасні психолого-педагогічні знання, урахувала педагогічні закономірності впливу на поведінку неповнолітніх зі складним спектром відносин з соціальним середовищем, визначала оптимальний зміст та технологію впливу на правосвідомість і поведінку підлітків, ураховуючи при цьому їх вікові та індивідуальні особливості [4]. У зв'язку з